

Наприклад, використання портативних електронно-оптичних перетворювачів чи наявність у слідчого набору спеціальних світлофільтрів дозволяє в ряді випадків відмовлятися не тільки від допомоги спеціалістів, але і від проведення криміналістичної експертизи (для прочитання записів залитих барвником). Слідчий при проведенні слідчого огляду документів у присутності понятих за допомогою вказаних засобів може здійснити таке дослідження та наочно продемонструвати його результати. Однак, слід підкреслити, що така форма використання спеціальних знань слідчим чи судом можлива лише в тих випадках коли встановлювані факти очевидні для усіх учасників слідчої дії та зацікавлених учасників процесу і не вимагають аналізу та тлумачення на основі спеціальних знань.

Список використаних джерел

1. Энциклопедия судебной экспертизы / Под. ред. Т.В. Аверьяновой, Е.Р. Россинской. – М. : Юрист, 1999. – 552 с.
2. Романюк Б.В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства: [навч. посіб.] / Б.В. Романюк. – К. : Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. – 304 с.

Марковіна А.О.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ДНК-АНАЛІЗУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ

Невідкладним завданням сьогодення залишається підвищення якості розслідування тяжких злочинів проти особи (вбивства, вбивства на замовлення, навмисне заподіяння тілесних ушкоджень, згвалтування, пограбування, розбійні напади та вимагання, поєднані з насильством). Вирішенню цього завдання сприяє експертиза методом ДНК-аналізу. На сьогодні молекулярно-генетична експертиза є однією з найважливіших в розслідуванні тяжких і особливо тяжких злочинів. Вона є унікальним інструментом ідентифікації особи та формування доказової бази, оскільки ДНК-профілі можуть бути отримані з великого переліку біологічного матеріалу (кров, слина, волосся, лупа, м'язова, кісткова та інші тканини людини), який містить клітини з ядрами.

У процесі розкриття тяжких злочинів ефективність взаємодії слідчих та оперативних підрозділів з експертною службою визначається своєчасним отриманням кваліфіковано вилучених біологічних слідів людини. Вирішення питань експертизи методом ДНК-аналізу досить часто пов'язане з об'єктом, що являє собою мікрослід або мікрочастинку. Дотримання спеціальних вимог, що гарантують цілісність досліджуваного матеріалу, сприяють успішному проведенню експертизи. Проте, необхідно звернути увагу на відсутність можливості визначити ДНК-профіль зі слідів (зразків) поту та сечі. В той же час існують певні особливості та проблемні питання під час роботи зі слідами біологічного походження, починаючи з вилучення під час огляду місця події та закінчуючи направленням на експертизу. Причини, що викликають ці проблеми є як об'єктивними (давність слідів, особливі умови

зберігання та транспортування, тощо), так і суб'єктивними (не інформованість ініціатора про порядок роботи зі слідами, наявність слідів у тих чи інших об'єктах, вільне поводження зі слідами тощо).

Типові недоліки:

– **вилучення об'єктів дослідження:** неправильне пакування вологих об'єктів зі слідами біологічного походження, вилучення об'єктів, на яких передбачається наявність слідів біологічного походження проводиться за умов, які не виключають їх забруднення, використання як упаковки бувших у вжитку поліетиленових пакетів, мішків тощо;

– **призначення експертиз:** тривалий термін між вилученням об'єктів та призначенням експертиз, направлення на експертизу стріляних гільз (температура під час пострілу досягає 600°C та знищує біологічні сліди) або куль з тіла потерпілого (загиблого), змивів речовини бурого кольору з-під трупа, габаритних предметів (килимового покриття, бетонних плит та ін.) без видимих слідів біологічного походження на предмет виявлення на них клітин з ядрами та встановлення їх ДНК-профілю), направлення на експертизу одягу з метою встановлення наявності клітин з ядрами сторонніх осіб, які залишились у наслідок контактної взаємодії, об'єктів на предмет встановлення наявності слідів біологічного походження, вилучених з агресивних середовищ (кислоти, луги, відстійні ями) тощо.

Типова помилка! Якщо в об'єкті виявлено ДНК-профіль особи жіночої статі, то порівнювати його зі зразками чоловіків не потрібно.

Можливі шляхи усунення недоліків: за необхідності предмети – носії висушують при кімнатній температурі без використання нагрівальних приладів. Якщо під час проведення слідчої дії висушити вологі предмети не вбачається можливим, при їх пакуванні необхідно: зазначити в протоколі огляду місця події про вологий стан об'єктів дослідження, зробивши відповідну примітку й на упаковці, речі, що знаходяться у вологому стані, помістити в паперову упаковку та терміново направити до будь-якої експертної установи для проведення відповідних досліджень (з обов'язковим зазначенням в супровідному документі стану в якому знаходяться об'єкти дослідження). Всім учасникам огляду (обшуку), крім спеціалістів, категорично забороняється брати в руки або торкатися предметів, на яких передбачається пошук слідів, в тому числі – біологічного походження. Вилучені об'єкти вміщуються до упаковки, у якій завідомо відсутні біологічні сліди людини. Призначати експертизу на 1-2 день після вилучення об'єктів дослідження, направляти стріляні гільзи на молекулярно-генетичну експертизу лише у разі обґрунтованих підстав, а саме – наявності на них слідів пальців рук, або видимих слідів біологічного походження, звести до мінімуму направлення на експертизу слідів походження яких очевидно, направляти на експертизу змиви видимих слідів біологічного походження, виявлених на поверхні габаритних предметів, а не самі предмети. Предмети одягу направляються на експертизу лише ношені і для встановлення їх носіння тією чи іншою особою.

Отже, необхідно зазначити, що особливості призначення молекулярно-генетичної експертизи у кожному випадку доцільно обговорювати з фахівцем

експертного підрозділу (бажано з керівником підрозділу молекулярно-генетичної експертизи) з метою доцільного відбору речових доказів та матеріалів на експертизу, визначення експертних можливостей, узгодження формулювань питань, які виносяться на вирішення експерта. Грамотне збирання речових доказів, пов'язане із правильним виявленням, фіксацією, вилученням і повним збереженням біологічних слідів, забезпечує результативність експертного дослідження, що визначається не лише досвідом і знаннями експерта як фахівця. Водночас воно має відповідати чинному законодавству, що передбачає єдність правових підстав застосування відповідних методів, прийомів та засобів, тобто наявність системи встановлених правил. Дотримання зазначених рекомендацій сприятиме найбільш ефективному використанню можливостей молекулярно-генетичної експертизи у розслідуванні злочинів.

Меленевська З.С.

ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЗА ДІЮЧИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ

При розслідуванні злочинів і судовому розгляді кримінальних проваджень часто виникає необхідність у вирішенні питань, які потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла.

Однією з основних форм використання спеціальних знань є проведення у встановленому процесуальним законом порядку судової експертизи.

Діючий Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 242 зазначає, що експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Тобто залучати експертів може як сторона обвинувачення, так і сторона захисту, що, безумовно, свідчить про надання стороні захисту рівних можливостей зі стороною обвинувачення. Діючий Кримінальний процесуальний кодекс України (ст. 84) визначає, що висновки експертів є процесуальним джерелом доказу, яке повинно бути оцінено прокурором, слідчим суддею, суддею за своїм внутрішнім переконанням з точки зору належності, допустимості, достовірності (ст. 94).

Передбачаючи проведення експертизи за ухвалою суду діючий кримінальний процесуальний кодекс у ст. 332 (п. 2) зазначає, зокрема, «Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності».

Враховуючи, що згідно зі ст. 94 суддею за своїм внутрішнім переконанням висновок експерта повинен бути оцінений з точки зору належності, допустимості, достовірності, виникають питання, що це буде за експертиза (її вид), кому вона повинна доручатися (тим самим чи іншим експертам), які питання будуть вирішуватись тощо.

Відмовившись від терміну «повторна» експертиза, яка чітко